

טעמא דאורייתא

גליון שבועי מבית אליה תמימה

פרשת ויחי - גליון 23

הרהורים בעקבות ספר בראשית

ספר בראשית הוא הספר הראשון בתורה והוא מלא במעשיות משנים קדמוניות, ויש להבין לאיזה מטרה נכתבו בתורה כל אותם המעשיות, והנה במדרש (הביאו רש"י בריש בראשית) מבואר כי לא היה צריך להתחיל את התורה אלא מהחודש הזה לכם, ומה טעם נפתחה התורה בבראשית, בשביל שיהיה פתחון פה לישראל שאם יאמרו אומות העולם לישראל ליסטים אתם שכבשתם ארצות שבעה גויים, יענו להם כי כל הארץ של הקב"ה היא, הוא בראה ונתנה לאשר ישרה בעיניו, ברצונו נתנה לכם וברצונו נטלה מכם ונתנה לנו. מבואר בדבריהם כי באמת אפשר שאין לימודים מעשיים מאלו המעשים, אלא שהם נכתבו בתורה כדי שיהא תשובה לישראל להשיב לגויים.

אמנם בזה"ק מבואר כי התורה נקראת בשם 'ספר התורה' (בדברים ל"א כ"ו) על שם שהיא מורה לאדם מה יעשה, וצריך ביאור דלפי דבריהם מהו הטעם שאותם המעשיות נכתבו בספר התורה, היה ראוי שיכתבו בספר בפני עצמו, דברי המדרש הנ"ל עדיין לא יבארו מה טעם נכתבו המעשיות בספר התורה שנקראת כך על שם 'מורה' לאדם את אשר יעשה. ובפשוטו אפשר היה לומר כי לכך נקראת התורה בשם 'ספר התורה', 'ספר' כנגד המעשים המסופרים בה, ו'תורה' כנגד המצוות שמורות לאדם מה לעשות.

אכן נראה כי עומק נוסף יש בזה, מבואר בזה"ק (בהעלותך קנ"ב ע"א) כי התורה יש לה גוף ולבוש, המצוות נקראות בשם 'גופי תורה', והסיפורים הם לבושים המלבישים את 'גוף' התורה. נעתיק בזה את לשון הזוהר (במדבר קנב א) כהאי גוונא אורייתא אית לה גופא ואינון פקודי אורייתא דאקרון גופי תורה האי גופא מתלבשא בלבושין דאינון ספורין דהאי עלמא, טפשיין דעלמא לא מסתכלי אלא בההוא לבושא דאיהו ספור דאורייתא ולא ידעי יתיר ולא מסתכלי במה דאיהו תחות ההוא לבושא, אינון דידיעין יתיר לא מסתכלן בלושא אלא בגופא דאיהו תחות ההוא לבושא, חכימין עבדי דמלכא עלאה אינון דקיימו בטורא דסיני לא מסתכלי אלא בנשמתא דאיהו עקרא דכלא אורייתא ממש ולזמנא דאתי זמנין לאסתכלא בנשמתא דנשמתא דאורייתא'. (תרגום - כמו זה התורה יש לו גוף והם מצוות התורה שנקראים גופי תורה. גוף זה מתלבש בלבושים, שהם סיפורי העולם הזה. טפשי העולם לא מסתכלים, רק באותו לבוש, שהוא סיפור התורה ולא יודעים יותר ולא מסתכלים במה שתחת אותו לבוש. אותם שיודעים יותר לא מסתכלים בלוש אלא בגוף שהוא תחת אותו לבוש. החכמים עבדי המלך העליון, שהם עמדו בהר סיני, לא מסתכלים אלא בנשמה, שהיא עיקר הכל, תורה ממש. ולעתיד לבוא עתידין להסתכל בנשמה של נשמת התורה).

נראה איפה כי בסיפורי התורה רמוזים כל סודות טעמי המצוות, סיפורי התורה הם ה'לבושים' המלבישים את גוף התורה, כמו ה'לבוש' המסתיר בתוכו את גוף האדם ומצניעו, כך אותם הסיפורים מחזיקים בעצמם את גוף התורה ומצניעים אותם, נמצא כי בהם כלולים סודות טעמיהם וכמוסים בהם.

בלאיים

נעבור כעת על עיקרי הפרשיות שבבראשית, ונבאר היכן גנוזים בהם כל סודות טעמי המצוות, פרשת בראשית מתחילה לבאר את סדר בריאת העולם, כיצד הקב"ה ברא את כל העולם כל מין למינהו, נראה כי בפרשה זו יש לימוד לאדם לבל יעז לשנות את הבריאה מכפי איך ססודרה מתחילה, הרמב"ן ורבינו בחיי (ויקרא י"ט ט"ט) ביארו כי זהו הטעם של איסורי כלאים, כל מין ומין הקב"ה ברא 'למינהו', מי שמערב כלאים מכווין את סדר הבריאה כפי שתוכננה מתחילתה.

פרשת טומאה וטהרה

הפרשה שלאחר מכן מדברת מעניין חטא אדם הראשון, מבואר במדרש (פרקי דר"א פ"ד ובילקוט שם) כי בחטא אדם הראשון נקנסו על האדם וחווה כמה טומאות, טומאת קרי, טומאת זיבה (כגיסת הילקוט), טומאת תשמיש המיטה וטומאת נידה, נראה איפה כי הטומאה היא גרם מחטא אדם הראשון. עוד יש לימוד מהפרשה כי האדם נזר הבריאה היה ראוי לחיות לעולם אילולי שחטא, בחטאו נקנסה עליו מיתה, לא כן הבהמה שהייתה ראויה מתחילת בריאתה למות, לפיכך האדם במותו מטמא כי המלאך הממית אותו הוא טמא ומגיע מחטאיו של האדם, לא כן הבהמה שהייתה ראויה מתחילה למיתה ואין צורך בה מלאך טמא כל כך להמיתה.

המשך בעמוד הבא

בפתח הגליון

האבות דרשו טעמא דקרא

הנה בהלויית וקבורת יעקב כתיב (נ"ב) ויעשו לו בניו כאשר ציום. ופירש רש"י מהו אשר צום, וישאו אתו בניו, ולא בני בניו שכך צום, אל ישאו מטתי לא איש מצרי ולא אחד מבניכם שהם מבנות כנען, אלא אתם, וקבע להם מקום, ג' למזרח, וכן לארבע רוחות, וכסדרן למסע מחנה של דגלים נקבעו כאן. לוי לא ישא, שהוא עתיד לשאת את הארון, ויוסף לא ישא, שהוא מלך, מנשה ואפרים יהיו תחתיהם, וזהו איש על דגלו באותות, באות שמסר להם אביהם לישא מטתו.

ומבואר ברש"י דטעמא שלא נשא לוי המיטה הוא משום שעתיד לשאת את הארון, ויל"ע מ"ט צריך לטעם זה שהרי לוי כהן גדול היה, וכהן גדול אינו נטמא אפילו לוי קרובים. דהנה איתא במדרש (במדבר"ד ד' ח) אדם הראשון היה בכורו של עולם וכיון שקירב קרבנו שנא' וכו', לבש בגדי כהונה גדולה שנא' (בראשית ג) ויעש ה' אלהים לאדם ולאשתו כתנות עור וילבישם בגדי שבה היו והיו הבכורות משתמשין בהם, כיון שמת אדם מסרן לשת, ע"ש המשך המסירה עד יעקב אבינו ע"ה. עכ"פ נמצינו למדים שהיתה גדר עבודת הבכורות כהונה גדולה, שהרי לבשו בגדי כהונה גדולה.

ובב"ר (צ"ח ד') אמר יעקב לראובן, הבכורה היתה שלך והכהונה היתה שלך והמלכות היתה שלך ועכשיו שחטאת נתנה הבכורה ליוסף והכהונה ללוי והמלכות ליהודה. ובפשטות הכהונה שהעביר ללוי היא אותה הכהונה הגדולה שירש מיצחק אביו עד אדם הראשון. (וצ"ע מתי נתקדש לוי, ולגבי יהודה נראה שכבר היה מלך בחיי אביו, כמבואר גבי מכירת יוסף).

ובשלימא כל הכהנים גדולים עד האבות שלא שמרו כל התורה כולה, אולם האבות ובניהם ששמרו התורה איך נטמאו, עוד יש להוסיף לדעת הרמב"ן ששמרו המצוות רק בארץ, וא"כ יתכן דלוי שפיר היה יכול לשאת את הארון ולכן צריך לטעם שעתיד לשאת את הארון, אלא דא"א לומר כן שהרי לוית יעקב המשיכה באר"י, ומלבד זה צ"ב האריך קבר אברהם את שרה ויצחק את אברהם ויעקב את יצחק כמבואר בקרא, וכן צ"ב ע"ד המדרש המפורסמים שאברהם רץ אחר העגל עד מערת המכפלה, האריך נכנס לשם].

ואשר יראה לבאר בזה ע"פ דברי הרמב"ן (במדבר י"ט ב') וטעם טומאת המת, בעטיו של נחש, כי הנפטרים בנשיקה לא יטמאו מן הדין, והוא שאמרו צדיקים אינו מטמאין. ולפי"ז עולה דאי דרשינן טעמא דקרא אין הצדיקים מטמאין. אלא דאנן לא דרשינן טעמא דקרא ממילא אין בזה כל נ"מ, (ובזה יתבאר המפורסם דשיטת הרשב"י דקברי צדיקים אינם מטמאין, משום דדריש טעמא דקרא).

אולם כבר הבאנו מכבר דברי התרומת הדשן דהאבות דרשו טעמא דקרא, וז"ל, ואפשר במקום שהיו יודעים שלא היו הטעמים שייכי לא היה נזהרים, ולא עשו שום איסור כיון שלא נתנה התורה עדיין בכללותיה, ובמקום שהיו יודעים שהיו הטעמים שייכי עשו אפילו משמרת למשמרת, כגון שניות לעריות ושבות לשבת. וממילא אתי שפיר מה שלא חשש לוי להטמאות לאביו כיון שלא היה שייך דין הטומאה כיון דמעיקר הדין צדיקים אינם מטמאין, ולהכי בעינן לטעם אחר שלא ישא את מיטת יעקב.

שעטנז

הפרשה שלאחר מכן מדברת מעניין קין והבל, בזוה"ק נתקשו מה באה הפרשה ללמדנו ותלו בזה סודות עליונים בשרשי הנשמות, נראה על פי פשוטו לבאר כי הפרשה באה ללמדנו טעם איסור שעטנז, קין הביא קרבנו מזרע הפשתן והבל הביא קרבנו מבכורות צאנו, מבואר במדרש (פרקי דר"א פכ"א ובתנחומא בראשית ט') כי זהו הטעם של איסור שעטנז, כי התורה רצתה שלא לערב מנחתו של קין החוטא במנחת הבל הזכאי.

כיסוי הדם

עוד לימוד יש מהפרשה והוא מבואר במדרש (רבה בראשית פכ"ב ח' וכפי פירוש העין יוסף שם ובתנחומא בראשית שם) שאמרו כי כשקין הרג את הבל אחיו לא היה יודע מה לעשות בו עד שראה קבוצה של חיות ועופות טהורים שהתקוטטו והרגו את אחד מהם וחפרו באדמה וקברוהו שם והבין כי כך ראוי לנוהג באדם במנהג של כבוד ולקוברו, ובשכר זה זכו העופות והחיות הטהורות למצוות כיסוי הדם.

איסור שתויי יין במקדש

לאחר מכן מבואר עניינו של נח וחסאו ששתה יין ונתגלה ערוותו, מבואר בדעת זקנים מבעלי התוס' (ויקרא י' ט') כי איסור הכניסה למקדש שתויי יין הוא מטעם זה שלא להזכיר במקדש את עניין החטאים הראשונים של אדם ונח.

ציצית

בהמשך הפרשה מבואר כי שם בן נח הגיע וכיסה את ערוות אביו, מבואר בזה במדרש (בראשית רבה פל"ו ו' ובתנחומא נח סי' ט"ו) שמפני ששם פרש השמלה על אביו ונזדרז בזה לכן זכה למצוות ציצית, ונראה כי זהו הטעם שטלית של ג' כנפות פטורה מציצית כי השמלה שפרש שם על אביו הייתה של ד' כנפות ומפני זה חייבה תורה דווקא בגד של ד' כנפות בציצית.

יציאת עבדים בשן ועין

גם מבואר בפרשה זו הטעם שזכרה תורה כי העבד יוצא לחרות בשן ועין דווקא אף שאמרו בגמרא (קידושין כ"ד א') כי העבד יוצא בכ"ד ראשי איברים שאינם חוזרים, מבואר במדרש (רבה נח פל"ו ה') כי התורה דיברה על העבד המוזכר בתורה, שהתקבל ב' ארוך ננען עבד עבדים יהיה לאחיו בגלל שראה את ערות אביו והגיד לאחיו, ומעשים אלו היו בשן ועין ולכן כשנפלו מן העבד הכנעני השן והעין יוצא לחרות, שכבר לקה באלו האיברים שבגללם נמכר לעבדות וקיבל את ענשו.

עמון ומואב

לאחר מכן מבואר עניינו של אברהם אבינו ומעלת ארץ ישראל שהקב"ה אמר לו ללכת ממקומו לארץ ישראל, ועניין המילה שנצטווה אברהם. לאחר מכן מבואר ענין סדום ועמורה ועניין לוט שיצא משם, ושני בנותיו שבאו עליו, ומבואר במדרש (הביאו רש"י דברים ב' ט') כי בבני מואב הותר להראות להם מזוינים ונאסר רק להתגרות בהם מלחמה, אבל בני עמון נאסר אף להראות להם מזוינים, והטעם כי בשכר צניעות שהייתה בעמון שלא פרסמה שנתעברה מאביה זכתה שלא יראו לפני בניה במלחמה כל עיקר, ובשביל כל זה מבואר עניין סדום ועמורה ועניין לוט שיצא משם עד שבאו עליו בנותינו וקראו לבניהם על שמו. עוד מבואר במהרש"א (הוריות י' ב' ד"ה הם שנתכוונו) כי טעם שבני לוט אסורים לבוא בקהל עד עולם ובנות לוט מותרות, כי בנות לוט באו על אביהם ויצאו מהם עמון ומואב, וכיון שהאומה התחילה בדרך איסור לכן אסרה תורה את הנישואין בהם. וטעם שהבנות מותרות כי אמרו בגמרא (שם) כי בנות לוט נתכוונו למצווה להביא ילדים מאביהם ורק לוט עצמו נתכוון לעבירה, ולכן הבנות מותרות והבנים אסורים כי הזכרים מגיעים מכוח הזכר ויונקים מכוונת לוט שהיה לעבירה והנקבות מגיעות מכוח הנקבה ויונקות מכוונת בנות לוט שהייתה למצווה.

יום הכיפורים

בהמשך הפרשה מסופר עניין עקידת יצחק, ומבואר במדרש (ילקוט ראובני) כי זה היה ביום הכיפורים, ומבואר בזה טעם העניין שביום הכיפורים מוחל

הקב"ה לעוונות עמו. עוד מבואר בפרשה כי אברהם מצא איל נאחז בסבך בקרניו והעלהו לעולה תחת בנו ובזה מבואר טעם מצוות שופר בראש השנה שאמרו בגמרא (ר"ה ט"ז) כי הטעם כדי להזכיר מעשה האיל שקרב תחת יצחק.

להניף חרב על המזבח וגיד הנשה

לאחר מכן מבואר עניין חיי יצחק ויעקב, ומעשה לקחת הברכות, מבואר כי יצחק בירך את עשו כי 'על חרבך תחיה', מבואר ברמב"ן (שמות כ' כ"ב) כי מפני זה נאסר להניף חרב על המזבח כי החרב חלקו של עשו ואינו ראוי שיונף על המזבח שנועד לעשות שלום בין ישראל לאביהם שבשמים. לאחר מכן מבואר מעשה הבריחה לבית לבן, ומעשה לקחת שני נשיו, ומעשה עבודתו בצאן לבן הארמי, ומעשה ההאבקות עם שרו של עשו עד שנגע בכף ירכו ועל כן לא יאכלו בני ישראל את גיד הנשה.

מחצית השקל

לאחר מכן מבואר עוד עניינו של יעקב אבינו ע"ה ומעשה דינה בת יעקב ומעשה מיתת רחל, לאחר מכן מבואר עניין יוסף הצדיק ומכירתו, ואמרו במדרש (רבה בראשית פפ"ד י"ח) כי טעם מצוות נתינת מחצית השקל הוא כדי לכפר על חטא מכירת יוסף שהיה בעשרים כסף (כמבואר בפרשה ל"ח כ"ח) שהם עשרים דינרים, והסלע ד' דינרים הרי ה' סלעים, והשבטים היו עשרה (כי גם ראובן בכלל שנתנו גם לו חלק), הרי כל אחד נטל לעצמו חצי סלע, וכנגד זה יתנו כל אחד מחצית השקל תרומה לה' לכפר על חטא זה.

פדיון הבן

עוד אמרו במדרש (רבה בראשית פפ"ד י"ח ובירושלמי שקלים פ"ב ה"ד) כי טעם מצוות פדיון הבן כדי לכפר על חטא מכירת יוסף שמכרוהו האחים בעשרים כסף, ולכן הוא חמשת שקלים כי הסלע הוא ד' דינרים ואם כן יהיו חמשת שקלים עשרים כסף, וזה כנגד אותם העשרים כסף שמכרו האחים את יוסף. ואמרו עוד (במדרש משנת ר"א פי"ט) שמהאי טעמא הבכורה תלויה בפטר רחם דווקא כי יוסף הצדיק היה בכור לאמו ולא לאביו, ובזה פגמו השבטים בכבוד האם דווקא, ולכן ציוותה התורה לכבד לדורות את הבכור מהאם ולפדותו כדי להכיר במעלת ובכבוד האם שבנה הבכור קדוש להשם.

עוד מצוות

ונראה כי אף שאר מעשי התורה באים לפרש את טעמים של המצוות, מעשה מצרים בא לפרש כל עניין המצוות שהם זכר ליציאת מצרים, ומעשה העגל בא לפרש מצוות מחצית השקל שאמרו בירושלמי (שקלים פ"ב ה"ג) שהוא כדי לכפר על חטא העגל שהיה מתוך ריבוי כסף וזהב, גם בא לפרש עניין פרה אדומה שהיא תיקון על חטא העגל (כמ"ש רש"י במדבר י"ט כ"ב), גם בא לפרש עניין מנחת חבתין של כהן גדול שכתב האברבנאל (ויקרא ו' ט"ו) שהוא בא לכפר על חטא העגל ולכן באה מחציתה בבוקר ומחציתה בערב כי על חטא העגל קבע הקב"ה שיפדע עליו מעט מעט.

וכן מעשה המרגלים בא לפרש טעם עניין הקרבת מנחה ונסכים בקרבן יחיד כי הספורנו (שם בפרשה) כתב כי אחר חטא העגל נצטוו ישראל להביא מנחה ונסכים בקרבן ציבור, ואחר חטא המרגלים נצטוו להביא מנחה ונסכים בקרבן יחיד, והטעם כי חטא העגל היה בציבור ולכן כדי לכפר עליו צריך להביא מנחה ונסכים בקרבן ציבור כדי לכבד את הקב"ה היפך מה שנפגם בכבודו כביכול, וחטא המרגלים היה כל אחד ואחד ביחידות, ולכן נצטרך לכפר עליו ולהביא קרבן מנחה ונסכים ביחידות.

לאחר מכן מפורש עניין בלעם שבא לקלל את ישראל, ועניין בנות מדין שהחטיאו את ישראל ועניין פנחס שקינא לקב"ה, וגם בזה מבואר טעם למצוות כי אמרו בגמרא (חולין קל"ב ב') כי טעם נתינת הזרוע והלחיים והקיבה לכהן הוא בזכות פנחס שהיה כהן שקינא להשם והרג את זמרי בן סלוא והמדינית וכיפר על בני ישראל, והעניין כי הזרוע כנגד היד שבה לקח הרומח להרוג את המדינית, ולחיים כנגד תפילה שנתפלל שיצליחו מעשיו שכן הוא אומר (תהלים ק"ו ל') ויעמוד פנחס ויפלל, וקיבה כי הרומח פגע באישה בקיבתה כמו שכתוב (במדבר כ"ה ח') ואת האישה אל קבתה.

נמצא כי כל מעשי האבות רומזים ונצרכים כדי לדעת מהם את טעמי המצוות, ונראה כי בוודאי טמון בהם עוד הרבה טעמים במצוות שלא ידענו ומן הנגלה לעינינו נדע כי כל המעשים נצרכים להבנת טעמי המצוות וענייניהם, ובוודאי יש עוד הרבה טעמים שלא נגלו לנו שרמזים בפסוקים, ודי למשכיל.

בעניין י"ב שבטים ובעניין יוסף הצדיק

של רחמים וכו', ולכן מאותו השבט שיצא ממנו הקלקולים הנ"ל עשה יעקב ב' שבטים כדי שיעמדו לי"ג כנגד י"ג מידות של רחמים שיהא להם כפרה וכו'.

והנה מעלת אפרים ומנשה הוא שעמדו בניסיונות שהיו בטומאת מצרים ושמרו מצוות עד שהגיע יעקב אבינו, ולכן אמר 'עד באי אליך' שאח"כ אין להם מעלה כ"כ שכבר בני" הגיעו למצרים.

ובפסוקים ח' ט' וירא ישראל את בני יוסף ויאמר מי אלה, ויאמר יוסף אל אביו בני הם אשר נתן לי אלקים בזה ויאמר קחם נא אלי ואברכם.

וברש"י מהיכן יצאו אלה שאינו ראוים לברכה, שראה את ירבעם עומד מזרעו, ואמר לו 'בני הם אשר נתן לי אלקים בזה', וי"ל שהנה יוסף היה גדול שבאחיו כמ"ש (מ"ט כ"ו) 'נזיר אחיו' ונתווספה מעלתו ע"י שירד למצרים ועמד בניסיונות, וכן לדורות תפקידו הוא העמידה בניסיונות, וזהו בני הם אשר נתן לי אלקים בזה פי' שהרי מעלתם היא העמידה בניסיונות וזהו תפקידם, ובוודאי לא כל אחד עומד בניסיונות ולכן ירבעם בן נבט שלא עמד בניסיונות אינו מורה על חסרון בהם כי לא כל אחד עומד בניסיונותיו, ולירבעם היה ניסיון הקנאה בידו כפי שמפורש בחז"ל, ולכן עדיין הם ראוים לברכה.

ביאורים על הפרשה

שרי, והטעם, שאי"ז אלא כמו שמבקש מחברו שאין בזה איסור וכך המבקש מן המידות אין בזה איסור.

וראיה לזה מברייתא דתפילת רבי ישמעאל שאומרים בסופה 'יהי רצון מלפניכם מלאכי השרת הקדושים והטהורים' וכו', ובוודאי טעם ההיתר הוא כיון שלא עמד בתפילה כנגדם אין זה דרך תפילה אלא דרך בקשה בעלמא ושרי, (ואע"פ שהתפילה נתקנה לטוב השמונה עשרה י"ל כיון שלא 'עמד' בתפילה לנגדם אין בזה איסור כולל, והאיסור הוא רק ל'עמוד' מתחילה לתפילה לאחר).

לא יסור שבט מיהודה ומחקק מבין רגליו וגו' (מ"ט י').

מכאן שניתנה המלכות ליהודה, וטעם הדבר אמרו בזה"ק (לך לך פ"ט ב') כי אותיות השם המפורש חקוקות ביהודה ולכן ירש את המלוכה.

שמעון ולוי אחים כלי חמס מכורותיהם. (מ"ט ה').

נראה בפסוק כי שמעון ולוי היו שווים זה לזה, והדבר צריך ביאור, והנה כתב האר"ז (שער הפסוקים ספר יחזקאל סימן כ') שלעתידי לבוא הלויים יהיו כהנים, ולמד זאת מן הפסוק 'הכהנים הלויים', ויש לומר לפי זה כי שבט שמעון יהיו הלויים כמ"ש 'שמעון ולוי אחים' ופי' שענינו שווה וזה יהא לעתיד לבוא. ונראה עוד כי לכך לא נמנה שבט שמעון במנין ברכות משה שעתיד שבט שמעון ליכלל בשבט לוי.

ויהי אחר המגיפה

והביאור בזה פשוט, שאם יד ה' ומשפטיו יעוררו את האדם בטבע, לא ייחשב בחירה של האדם אלא ייחשב שהקב"ה הוא שעורר אותו, וא"כ אין מגיע לו שכר ע"ז ואינו מבחירתו, ויהא נהמא דכיסופא, ובטל כח הבחירה. ולכן בהכרח העמיד הקב"ה את העולם בצורה כזאת, שהאותות המעוררים לא יעוררו את האדם ממילא, אלא צריך שהאדם יעורר את עצמו, ואז ע"י שיעורר את עצמו בזה יתעורר ללמוד ולשוב מכח האותות הגדולים. אבל זה צריך לבוא מכח האדם עצמו.

וכיצ"ב שמעתי עדות נאמנה מאדם גדול אחד שליט"א, ששמע בעצמו מפי אחד שהיה תלמיד אצל רבינו החפ"ן חיים זיע"א בישיבת ראדין. ובעת שהיה המעשה הידוע עם הדיבוק שמה, תחילת המעשה היה שרבינו הח"ח זיע"א שלח אותו עצמו שילווח את הרב מפוניבז' זצ"ל לבדוק את הדברים (כיון שהיה בעל כח הזרוע והרב מפוניבז' ביקש סיוע).

ואמר אותו אדם, שראה את כל המעשה שהיה עם הדיבוק, ולכאורה היה מתבקש שמיד אחר כך יהפוך להיות צדיק גמור, שהרי ראה את כל האמת בעיניו וראה נשמה מדברת, וסיפירה שם מהמתרחש בעולם העליון ומסדר המשפט שם, והיה ראוי לכאורה שיתעורר ויהפוך להיות צדיק גמור - - -

קם אותו אדם, והיכה בידו על הקיר שלצידו, והכריז – **כשם שמכה זו לא הזיזה את הקיר, כך המעשה ההוא לא הזיז אותי!**

והדבר נורא למתבונן. אך הביאור בזה הוא כש"נ, שאם היה האדם מתעורר ממילא מהדברים שהקב"ה שולח לעוררו, לא היה זה בבחירה אלא בטבע, ולא היה מגיע לו שכר ע"ז, ובטלה מטרות הבריאה, ולכן סידר הקב"ה את הדברים באופן זה, שהדברים לא יעוררו את האדם ממילא, אלא רק אם האדם יעורר את עצמו להתעורר מהדבר. אך ע"י שהאדם מעורר את עצמו ללמוד מהדבר ולהתעורר ממנו, ממילא יכול להתעורר כפי גודל ועוצם המאורע ככל עוצמתו.

ומעתה כמה ראוי לנו לנצל זמן זה, שכפי הנראה לעינינו הוא ההזדמנות האחרונה להתעורר מהמשפט האדיר שהקב"ה הביא עלינו, והגילוי הנורא שגילה את גבורתו ונכחו כל המלכות בכל העולם כולו. ורק ע"י שנעורר עצמנו להתעורר וללמוד מהמגיפה, נזכה באמת להתעורר. ואשרי מי שינצל ההזדמנות לזכות.

ועתה שני בניך הנולדים לך בארץ מצרים עד באי אליך לי הם אפרים ומנשה כראובן ושמעון יהיו לי. (מ"ח ה').

עניין י"ב שבטים הוא כנגד מערכת הטבע וכמ"ש במדרש (במדבר רבה פ"ד י"ח) ש"ב חדשים הם וי"ב מזלות וי"ב שעות היום וי"ב שעות הלילה וכו', (וזה מה שבירכם יעקב י"ב מיני ברכות, שכיון שכל שבט כנגד מזל אחד ומיני הטבעיים מושפעים מהמזלות א"כ כל שבט טבע אחר יש בו, ולכן קבע לכל אחד עבודתו לפי טבעו המושפע ממזלו).

ובפ' ויחי (מ"ח ה') החשיב יעקב את אפרים ומנשה כב' שבטים נמצאו עתה י"ג שבטים, וטעם לזה שהוא כנגד י"ג מידות של רחמים, והעניין, שהנה ישראל חטאו בעגל ולא היה להם תיקון ולי"ג מידות של רחמים כמפורש בפרשת כי תשא, והנה חטא העגל הגיע ע"י תנ"ק 'עלי שור' שנכתב ליוסף הצדיק והשליכו מיכה שמפורש בשופטים (י"ז א') שגר בהר אפרים (אע"פ שהיה משבט דן) וכנראה היתה לו בשום צד איזה שייכות לשבט אפרים ואולי אמו הייתה מאפרים, (וגם מזה שהיה בידו הפתק 'עלי שור' בוודאי ראה שהיה מזרע אפרים), וכן לדורות ירבעם בן נבט שהיה מזרע אפרים החטיא את כלל ישראל בעבודה זרה. והתיקון לזה היה רק ע"י י"ג מידות

אשר לקחתי מיד האמורי בחרבי ובקשתי. (מ"ח כ"ב).

פי' אונקלוס **בצלתי ובעותי**, והחילוק שביניהם שתפילה היא כעומד לפני המלך והוא על פי סודות ועניינים שתקנו אנשי כנסת הגדולה עפ"י נביאים אחרונים שעמם לפתוח שערי שמים, (והוא מ"ש (ברכות כ"ו ב') תפילות כנגד קרבנות תקנום שכשהיו הקרבנות לא היו צריכים את התפילות כדי לפתוח שערי שמים שהקרבנות פתחו שערי שמים ועלו לרצון כתפילה, ורק אחר שבטלו הקרבנות **וראו** חכמים שכך עתיד להיות בכמה דורות שאין קרבנות - עמדו ותקנו סדר התפילות עפ"י נביאים אחרונים שעמם וכבר קבעוהו חובה לדורות, ולכן אין סתירה במ"ש אבות תקנום ומ"ש כנגד קרבנות שבאמת אבות תקנום אלא שכ"ז שיש בקרבנות א"צ לתפילות וכשבטלו הקרבנות אזי שוב נצרכים התפילות). אבל בעותי פי' בקשה ולזה א"צ כעומד לפני המלך, וגם אין לזה לשון תפילה מסויים, והוא כדבר בן אל אביו. וזהו 'אשר לקחתי מיד האמורי בחרבי ובקשתי' פי' שלקחו כנוח תפילותיו שהם באימה וביראה כעומד לפני המלך, ובבקשותיו שהם בלא 'עומד לפני המלך'.

ועפ"י מיושבת הערת הגר"ח מוולוז'ין על מה שנוהגים לומר בסליחות וביה"כ פ' **'מידת הרחמים עלינו התגלגלי'** וכו', שאין מבקשים ממידות, והלא עיקר החמישי ש'לו לבדו ראוי להתפלל' וכו', אכן י"ל שכ"ז הוא בדרך תפילה אבל בדרך בקשה

הנה בחסדו יתברך שגבר על עמו ישראל, המציאות נראית שעומדים אנו לפני סיום המגיפה הגדולה שהביא ה' עלינו, ועינינו למרומם תלויות שירחם עלינו ויציא את עמו מהרה מאפילה לאורה.

והנה הדבר פשוט לכל דרדקי דחד יומא, שלא בכדי הביא עלינו הקב"ה מגיפה גדולה זו, ובוודאי הקב"ה מדבר אלינו ורוצה לעורר אותנו, והראה הקב"ה את ידו הגדולה וזרועו הנטויה בכל העולם כולו בקצף גדול, שע"י הבריה הקלה ביותר השבית הקב"ה את כל העולם כולו, והמית עד עתה קרוב לשני מליוני אנשים, וכמה רבים אחרים שנחלו בעוה"ר. וברור שכל זאת אינו אלא בשביל ישראל שיתעוררו לתשובה, ויכירו בגבורתו ובמלכותו שבכל משלה.

ומעתה יש לנו לנצל ההזדמנות האחרונה לפני סיום המגיפה, ולעורר עצמינו להתעורר ממעשה ה' כפי ערכינו ויכלתינו. ואמנם עינינו רואות שיש מאיתנו שאינם מתעוררים כ"כ, ואע"פ שרואים בעינינו איך הקב"ה הופך את כל העולם, וקורא לנו לשוב, מ"מ אין מתעוררים. והדבר פלא היאך שייך שלא להתעורר, ולאידך מה הדרך באמת להתעורר. ונבוא לבאר קצת הדרך בזה.

הנה שמעתי מאחד מגדולי ראשי הישיבות שליט"א שעמד, שמצינו אצל חם בן נח כשיצא מן התיבה, שנח שתה מן היין בתוך אהלו, וחם בא וקלקל וחסא עימו. והדבר מפליא ומתמיה, הרי רק עתה יצא חם מן התיבה, וראה שנה תמימה היאך הקב"ה הופך ומאבד כל העולם כולו ביד חזקה ובזרוע נטויה, על זאת שהשחית כל בשר דרכו, ואיך יתכן שמיד עם צאתם מן התיבה בא חם והשחית באותו קלקול עצמו, והיאך לא ירא לנפשו מן האף והחימה הגדולה שראה בימות המבול, שזה היה המשפט הגדול ביותר שהיה מימות עולם.

ואמר אותו חכם שליט"א, שרואים מזה יסוד בכח הבחירה, שהקב"ה העמיד כח הבחירה לאדם באופן, שיכול לראות בעיניו את הדבר המעורר ביותר, בשיעור החזק ביותר, ומ"מ לא יתעורר. ויכול אדם לראות איך הקב"ה הופך את העולם כולו במשפט החמור ביותר, ואם לא יעורר האדם את עצמו לא תבוא לו ההתעוררות ממילא ולא יתעורר.

זיכוי הרבים – מברה הזהב לזכות לעולם הבא

הזספז ותגזזזז לזזזזז

אחת – מי שזוכה לכווין שעון של בית מדרש, שהשעון היה מאחר בדקה אחת והוא נטלו וכיוונו, הרי מעתה בכל תפילה או סדר לימוד ייזקפו לו מאות מאות דקות של תורה ותפילה כנגד כל הרבים. וכן כל תיקון שעושים בעניני רבים, או מי שתורם איזה ספר לימוד וכדו' לביהמ"ד. וכמו"כ מי שמעורר על דבר רוחני בפני רבים והריהו זוכה כנגד כל הרבים

הכפלת הזכויות של מזכה הרבים

הנה נתבאר שמי שזוכה לומר דבר חיזוק לאחרים, או דבר תורה או דבר הלכה, זכה ברגע קטן בריבוי עצום של זכויות, שכל פעם שייזכרו בו ויתחזקו מכוחו ייזקף הזכות לראשון. והנה אם ילך השומע ויאמר הדבר לאדם שלישי, יגדיל זכותו שזיכה גם את השלישי, וזקף לו גם זכות השלישי. וכל פעם במשך ימי חייו של השני, שיאמר הדבר לאחר, ייזקף זכות לראשון.

אמנם נראה שזכה הראשון בזה בזכות כפולה, שמלבד זכותו של השלישי שהתחזק מכח אותו דבר, או ששמע דבר תורה והלכה, הרי מלבד זאת יש גם את זכות השני, שזכה בזכות גדולה של זיכוי הרבים לזכות את השלישי, וזכות זו באה לשני מכח הראשון שנתן לו את האפשרות לזכות את השלישי. וא"כ נמצא שהראשון זיכה את השני בזכות של זיכוי הרבים, וייחשב לראשון ב' זכויות, גם זיכוי השלישי בחיזוק וגם זיכוי השני בזכות של זיכוי הרבים.

ומעתה אם ילך השלישי ויאמר לאדם רביעי, הרי הכפיל זכות הראשון כנגד כולם, כיון שגם זכות השני כפולה כש"נ, והראשון זיכה את השני בזכויות הכפולות. ונמצא שיכפיל זכותו עד אין מספר (שידוע ממצא השחמט, שכל דבר המכפיל את עצמו, עולה במהרה למספר עצום שאין לו תכלית) והכל ברגע קטו שאמר לחבירו דבר תורה או דבר חיזוק, וכמה ראוי לרדוף אחר זה.

ומי שזוכה לומר דבר תורה בפני רבים, או דבר חיזוק וכו', הרי מכפיל זכותו כנגד כל הרבים, וכל א' מהרבים שיאמר אח"כ הדבר לאחרים הרי מכפיל את זכותו עד אין מספר כנ"ל, וא"כ אין אחד לראוי לכל אחד לרדוף אחר כל הזדמנות לומר ד"ת או דברי חיזוק בפני רבים, ולא לבזבז שום הזדמנות.

תפילה על רבים

הנה התבאר שהאופן הגדול ביותר לזכות את הרבים הוא להתפלל על הרבים שיזכו להצלחה ברוחניות, שאם תקובל תפילתו נמצא שעל ידו באה הזכות לכל הרבים. ויש לעיין במי שמתפלל על בניו ביהמ"ק, ויזכה תפילתו תהיה בכלל התפילות שיביאו לבניו בית המקדש במהרה בימינו, האם ייזקף לו זכות בנן ביהמ"ק, וזכות כל העבודה שיעבדו בביהמ"ק.

ונראה שהדבר מתבאר בפרשת השבוע, שיעקב אמר ליוסף ואני הנני נותן לך שכם אחד על אחיך אשר לקחתי מיד האמורי בחרבי ובקשתי, ותרגם אונקלוס בצלותי ובעותי. והיינו שאמנם שמעון ולוי הם שכבשו את שכם, אך כיון שהצליחו מכח תפילת יעקב שהתפלל עליהם, נחשב שיעקב עצמו הוא שלקח את שכם מיד האמורי. מבואר שמי שהתפלל על דבר ונעשה נחשב לו שהוא עשה בעצמו את הדבר. ועד כדי כך שהיה ליעקב זכות ליתן את שכם במתנה ליוסף, שנחשב שהוא עצמו כיבשה וזכה בה בכיבוש מלחמה, כיון שהיה ע"י תפילתו.

ומעתה כמה גדולה הזכות שיש בידינו האפשרות להתפלל על בניו בית המקדש וגאולה העתידה, שמי שיזכה שתפילתו תהא בכלל התפילות שיביאו את ביהמ"ק ואת משיח צדקינו, כמה תגדל ותיעצם זכותו, שנחשב שבניו בית המקדש היה מכוחו, וכן כל העבודה שתהיה במהרה במקדש תיזקף לזכותו, ורוממות דרגתו של ישראל וכל הכבוד שמים שיהיה בבריאה הכל ייזקף לזכותו שבא מכוחו, וכמה ראוי לרדוף ולחזר אחר הזכות וההזדמנות הזאת שנמצאת בידינו עתה בזו"ש לעורר עוד שכמו"כ מי שמתפלל על צדיקי וגדולי ישראל שיחיו בבריאות, אם יזכה שיוסיפו חיים ובריאות מכח תפילתו, הרי עולה ונחשב לו שחיו מכוחו, ונמצא שכל התורה והעבודה שיעשו כפי גודל ועוצם מדרגתם, ייזקף לו ולזכותו. והוא הזדמנות נוראה לאדם מן השורה לזכות לזכויות של גדולי ישראל, וכמה ראוי לחזר אחר זכות זו. וכן כל מדרגת ישראל שהיא מתורוממת מכח זאת שיש ביניהם גדולי ישראל ששרויים בתוכם, וכל חיזוק הדת וזיכוי הרבים שגדולי ישראל עושים, הכל ייזקף לזכותו.

עוד בגודל מעלת זיכוי הרבים

בשבוע שעבר נתבאר בארוכה גודל ענין זיכוי הרבים, שכתבו בזה"ק שאם היו בנ"א יודעים גודל מעלת זיכוי הרבים היו רודפים אחר זה כרודף אחר החיים. והבוא עוד מדברי חז"ל שהמזכה את חבירו במצוה גדול יותר מעושה המצוה עצמה. וביאור גודל מעלת זיכוי הרבים נתבאר שהוא ההליכה השלימה ביותר בדרכי ה', שעיקר דרכי ה' בבריאה הוא להיטיב לברואים, ותכלית ההטבה היא הטבה רוחנית שזה היה תכלית הבריאה לזכות את הברואים בטובה רוחנית. ומעתה המיטיב לחבירו הטבה רוחנית הוא הדרגה הגבוהה ביותר של הליכה בדרכי ה'.

וגם בדרגה של עבודה לש"ש, שעובד כדי לעשות נחת רוח לקב"ה ולא ע"מ לקבל פרס, גם בזה זיכוי הרבים הוא הדבר גדול ביותר משום שהוא הנחת רוח היותר גדולה לקב"ה, שעיקר חפצו של הקב"ה הוא לזכות את בניו ולהיטיב להם הטבה רוחנית, ומי שמזכה את הרבים עושה נחת רוח לקב"ה ביותר.

עוד הביאו בזה ידיעה נכבדה מדברי החובות הלבבות בשער הבטחון (סוף פ"ד), שכתב אחד הטעמים שלא נתבאר בתורה שכר עולם הבא, שהוא משום שלזכות לעולם הבא לא די בזכויות עצמו, אלא צריך שיהא בידו זיכוי הרבים. ומבואר מדברי החוה"ל יסוד גדול מאוד, שזיכוי הרבים הוא הדבר המכניס את האדם לעולם הבא. וטעם הדבר נראה שהוא לפי משנ"ת, שכיון שזיכוי הרבים הוא הצורה השלימה להדמות לקב"ה, הרי כדי ליכנס לעולם הבא לידבק בקב"ה צריך להדמות לו בשלימות.

עוד בגודל מעלת זיכוי הרבים ידוע מבעלי המוסר זיע"א, שזיכוי הרבים הוא עצה לינצל ולזכות בדין, שגם מי שרח"ל אינו ראוי לזכות בדין אך אם הוא מזכה הרבים הקב"ה מחיה אותו לצורך הרבים. וכן גם מי שזכאי לחיים אך אינו זכאי לכלים שונים בעוה"ז מצד עצמו, אם הוא מזכה הרבים יקבל אותם כדי שיוכל לזכות את הרבים.

ועוד ידוע מבעלי המוסר, שאף שידוע שהנאות העולם שלא לצורך אוכלות רח"ל מעוה"ב של האדם, מי שהוא מזכה הרבים זכאי יותר ליהנות מהעולם בלא שיאכל לו מהעוה"ב, שהוא כמו פקיד המלך שהמלך זן אותם בחינם. ואחר כל זאת כמה ראוי לכל בר דעת לרדוף אחר ההזדמנויות להיות מזכה הרבים.

דרכים מעשיות להיות מזכה הרבים

וכתבנו שם בגליון, שזיכוי הרבים אינו דבר המסור רק למי שמתעסק עם רבים כגון מרביצי תורה או חינוך וכדו', אלא הוא דבר שמסור באופן מעשי ביד כל אחד ואחד, שבדרכים קלות אפשר לזכות לזכות אחרים בשיעור גדול ועצום.

וכגון כל מי שזוכה לחדש לחבירו דבר הלכה שלא ידע אותה, הרי מעתה כל פעם שיקיים חבירו הלכה זו הוא זכות שהראשון זיכה אותו, וברגע קטון שאמר לו את ההלכה זיכה אותו בפעמים רבות של קיום ההלכה. וכן מי שיאמר לחבירו איזה עצה בעבודת ה' או דבר חיזוק ואפי' עובדה על גדו"י המביאה לידי חיזוק, הרי כל פעם שיזכר בזה ויתחזק מכח זה הוא זכות שהראשון זיכה אותו. וכן מי שאמר לחבירו דבר תורה הרי כל פעם שילמד את הדבר הזה הוא זכות ת"ת לראשון.

והדרך העיקרית להיות מזכה הרבים הוא ע"י תפילה על רבים, שכל שמתפלל על אחרים שיזכו להצלחה ברוחניות הרי הוא מזכה אותם לזה, ותפילה הוא הדבר המועיל ביותר. ודרך זו היא גם הדרך הקלה ביותר, שבקל יכול להתפלל על אחרים ועל כל ישראל שיזכו לתורה ולעבודת ה'. וביותר שהרי רוב התפילות ובקשות שבידינו נתקנו לנו בלשון רבים, וא"כ מי שיוכין בתפילתו על כל ישראל שמבקש על כולם בהשיבנו אבינו לתורתך, וחננו מאיתך כו', סלח לנו אבינו וכן כל בקשות של רוחניות, הרי זכה בזה בזיכוי הרבים כנגד כל ישראל בשיעור עצום שאין כמוהו, וכמה ראוי לרדוף אחר הזדמנות זו.

ויש להוסיף כאן עוד דרך מעשית לזכות לזיכוי הרבים בשיעור עצום, והוא ע"י תיקון צרכי רבים, שכל המתקן דבר שנוגע לרבים הרי היטיב בזה לכל הרבים שיהיו מן הדבר. והנה גם תיקון בדרך גשמי הוא זכות גדולה ועצומה מאין כמותה, שהוא מצוות חסד שמכפיל אותה כנגד כל הרבים. וידוע מהקדמונים שהביאו דוגמא להניח דף של עץ במקום רפש וטיט כדי שיוכלו הרבים לעבור, שהוא עושה פעולה קטנה ואח"כ כל א' וא' שיעבור נזקף לו מצוות חסד. והוא רק דוגמא וממנה תלמד לכל דבר קטן כגדול שעושים תיקון הנוגע לרבים, ואשרי מי שמנצל כל הזדמנות.

אך ק"ו הדבר במי שעושה תיקון רוחני הנוגע לרבים, בין שמסיר מכשול (כגון מכשול בעניני קדושה או של חילול שבת וכדו') ובין ע"י דבר חיזוק, ונביא דוגמא

לעילוי נשמת

ר' צבי הערשל ב"ר ברוך זצ"ל זואלס

מותיקי המחנכים בת"ת עץ חיים ירושלים

תגובות והוספות יתקבלו בברכה, ויובאו בעז"ה במדור ההערות (על דעת העורך)

ניתן לשלוח תגובות במייל בכתובת e1315615645@gmail.com

או בטל' 0527195975

ניתן לקבל את הגליון במייל בכתובת הנ"ל, כמו"כ ניתן לקבל ספר אליה תמימה (מהדורת מייל) לתרומות נא לפנות לכתובת המייל או לטל' הנ"ל, ניתן להנציח את הגליון